

DR. TEMESI GÉZA

A természetvédelmi őr feladatai és jogosultságai

A jogszabályok alapján és a gyakorlatban kialakult szokásjog szerint a védett természeti értékek és területek őrzeit *természetvédelmi őröknek*, a természetvédelmi őrökből álló szervezetet pedig *természetvédelmi őrszolgálatnak* nevezik.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 59. § (1) bekezdése szerint a *természeti értékek és területek, különösen a védett természeti értékek és területek őrzése, megóvása, károsításának megelőzése érdekében* – egyenruhával és szolgálati lőfegyverrel ellátott tagokból álló – **Természetvédelmi őrszolgálat működik valamennyi nemzeti park igazgatóság szervezetében.** A 62. § (1) és (2) bekezdése lehetővé teszi a települési – fővárosban a fővárosi – önkormányzatok számára a **helyi jelentőségű védett természeti területek védelme érdekében önkormányzati természetvédelmi őr** alkalmazását, illetve **önkormányzati természetvédelmi őrszolgálat** működtetését.

A természetvédelmi őrszolgálatok feladatainak nagyságrendjére jellemző, hogy Magyarországon (az 1998. júniusi adatok szerint és kerekítve) összesen 827 000 ha terület áll természetvédelmi oltalom alatt, ebből 791 000 ha országos jelentőségű védett természeti terület (melyből 109 000 ha fokozottan védett), 36 000 ha pedig önkormányzatok által védett, helyi jelentőségű védett természeti terület. Az országos jelentőségű védett természeti területek 9 nemzeti parkot, 37 tájvédelmi körzetet és 145 természetvédelmi területet jelentenek. A természetvédelmi oltalom alatt álló *növényfajok* száma 516, ebből 464 faj védett, 52 faj fokozottan védett. A természetvédelmi oltalom alatt álló *állatfajok* száma 855, melyből 771 faj védett, 84 faj pedig fokozottan védett. Az állatfajok közül 407 *emlős- és madárfaj* áll oltalom alatt, ebből 326 faj védett és 81 faj fokozottan védett. A védett állatfajok egyedeinek természetvédelmi értéke 2000 Ft–50 000 Ft, a fokozottan védetteké 100 000 Ft–500 000 Ft, a védett növényeké 2000 Ft–10 000 Ft, a fokozottan védett növényeké pedig 30 000 Ft–50 000 Ft. Ezek az adatok azért is fontosak, mert a védelem alatt álló fajok egyedeinek veszélyeztetése, károsítása vagy elpusztítása esetén a természetvédelmi bírság mértékét külön jogszabály alapján a faj egyedének természetvédelmi értéke alapján kell meghatározni.

Az állami természetvédelmi feladatokat kilenc nemzeti park igazgatóság látja el, amelyek egyben I-fokú természetvédelmi hatóságok. Természetvédelmi szabálysértési ügyekben a nemzeti park igazgatóságok ugyancsak önálló

hatóságként járnak el. Az igazgatóságok keretében működő természetvédelmi őrszolgálatok országos összlétszáma jelenleg 190 fő, így 1 fő természetvédelmi őrre átlagosan közel 4200 ha védett természeti terület jut. Ez meglehetősen kedvezőtlen arányt jelent annál is inkább, mert az őrszolgálatok működése a közeljövőben kijelölésre kerülő természeti területekre is kiterjed majd. Az igazgatósági természetvédelmi őrök *igen sokrétű és összetett feladatköre* hármas tagolódású:

hatósági őrzési tevékenységből, természetvédelmi szakmai és kezelési, valamint hatósági és szakhatósági ügyintézési feladatokból áll. Ezen feladatok aránya alapvetően a konkrét őrszolgálati beosztás függvénye.

1998. június 1-jén hatályba lépett a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény, amelynek II. fejezete tartalmazza a természetvédelmi őr állampolgári jogokat korlátozó intézkedési jogosultságait és kötelességeit. A törvény szerint **a nemzeti park igazgatóságok természetvédelmi őrői az igazgatóság illetékességi területén jogosultak és kötelesek:**

- a természet védelmére vonatkozó *előírások megtartását ellenőrizni;*
- a természetvédelmi érdekeket sértő, a természeti értéket és területet (beleértve a védett természeti értéket és területet) veszélyeztető vagy károsító jogellenes cselekményt elkövető személyt *a cselekmény abbahagyására felszólítani, feltartóztatni, igazoltatni, ellene eljárást kezdeményezni;*
- azt a személyt, akiről alaposan feltételezhető, hogy jogellenesen szerzett természeti értéket tart magánál, *feltartóztatni, igazoltatni, csomagját átvizsgálni;*
- azt a járművet, amelyikről alaposan feltételezhető, hogy azon jogellenesen szerzett természeti érték van, a közlekedésrendészeti szabályok betartásával *feltartóztatni, átvizsgálni, a jármű vezetőjét és az azon tartózkodó személyeket igazoltatni;*
- védett természeti területen *a vadász vadászjegyét, egyéni lőfegyverét, vadászlőfegyver-tartási engedélyét, ragadozó madárral vadászatra jogosító engedélyét, vadászj-tartási engedélyét, valamint az elejtett vad azonosítójelét, továbbá halász vagy horgász esetében a halászatra, illetve horgászatra jogosító okmányokat, valamint a fogási naplót ellenőrizni;*
- a természeti értéket vagy területet károsító vagy veszélyeztető jogellenes cselekmény elkövetésén tetten ért vagy

Faji sokféleség a német erdőkben

Különböző fokozatú természetességgel rendelkező, valamint egy mesterséges, ültetett erdőben három állatcsoport (szünyogok, pókok, bogarak) faj- és egyedszámát számolták meg. Az erdőültetvényben talált egyed- és fajszám alig maradt el a természetes erdőben találttól. Ezt azzal magyarázzák, hogy a fajösszetételnél többet nyom a latban a terep kisebb mélyedéseiben felhalmozódó avar és víz mennyisége. Fontos még az erdőn maradt holt-fa mennyisége is, ez szintén befolyásolja a faji sokféleséget.

(Forschungsbericht 1997. Fachhochschule Eberswalde; Ref.: dr. Bidló András)

az elkövetéssel alaposan gyanúsítható személytől a jogellenesen szerzett *természeti értéket*, valamint az *elkövetéshez vagy veszélyeztetéshez használt eszközt visszatartani*;

- a természet védelmével összefüggő bűncselekmény elkövetésén tetten ért vagy az intézkedésének ellenszegülő személyt *elfogni, a rendőr megérkezéséig visszatartani, vagy a legközelebbi rendőri szervhez előállítani*;

- jogszerű intézkedésével szemben történt ellenszegülés megszüntetésére *kényszerítő eszközt alkalmazni, az ellenszegülő vagy támadó személytől fegyvert, élet kioltására alkalmas, illetve más veszélyes eszközt elvenni és az illetékes rendőri szervnek átadni*;

- külön jogszabályban meghatározott esetekben *helyszíni bírságot kiszabni*.

A jogosultsági körben az „eljárás kezdeményezése” természetvédelmi szabálysértési eljárás és/vagy természetvédelmi bírság kiszabására irányuló államigazgatási eljárás kezdeményezését jelenti a nemzeti park igazgatóságnál, természetkárosítás bűncselekményének alapos gyanúja esetén pedig *büntető eljárás* kezdeményezését a rendőrségnél. A természetvédelmi bírság kiszabásával kapcsolatos szabályokat a 33/1997. (II.20.) Korm. rendelet állapítja meg.

A jogellenesen szerzett „természeti érték visszatartása”, valamint az „elkövetéshez vagy veszélyeztetéshez használt eszköz visszatartása” olyan természetvédelmi őri jogosultságok, amelyek gyakorlása után a nemzeti park igazgatóság (vagy más hatáskörrel, ill. illetékességgel rendelkező hatóság) határozati lefoglalása vagy elkobzása szükséges.

Helyszíni bírság kiszabására természeti és védett természeti területen kerülhet sor, a következő szabálysértések esetében:

- természetvédelmi célokkal össze nem egyeztethető tevékenység folytatása,

- szemetelés vagy a terület más módon történő szennyezése,

- tiltott helyen (pl. fokozottan védett természeti területen engedély nélkül) tartózkodás,

- tiltott módon közlekedés,
- engedély nélküli tűzrakás,
- zajkeltő tevékenység (csendháborítás).

A nemzeti park igazgatósági (állami) természetvédelmi őr a törvény szerint a rendőrségnél rendszeresített *következő kényszerítő eszközöket* alkalmazhatja:

- testi erővel cselekvésre vagy cselekvés abbahagyására kényszerítés, illetve pórázon vagy anélkül, szájkosárral ellátott szolgálati kutya;

- az elfogott (visszatartott vagy előállított) személy szökésének megakadályozására bilincs;

- a támadás megakadályozására vagy az ellenszegülés megtörésére vegyi vagy elektromos sokkoló eszköz, illetve pórázon vezetett szájkosár nélküli kutya.

A természetvédelmi őrok szolgálati maroklófegyvere kizárólag

önvédelmi célú, amely egyenruhás szolgálatban nyíltan viselhető.

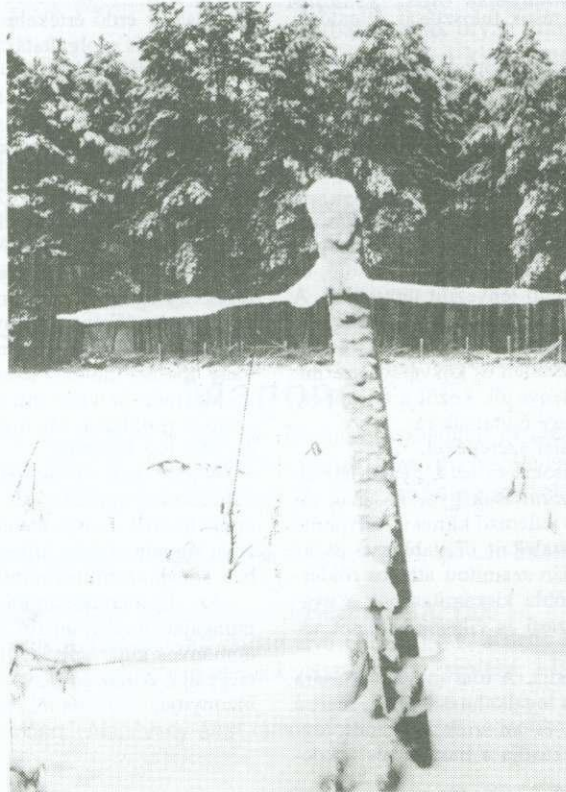
Az önkormányzati természetvédelmi őrok jogosultsági köre az igazgatósági természetvédelmi őrokéhez képest szűkebb, amelynek elégségességét több szempont is indokolja (helyi – tehát nem országos – jelentőségű védett természeti területekről van szó, a helyi védettségű természeti területen kívüli természeti értékekre a feladatkörük nem terjed ki, a helyi jelentőségű védett természeti területek lakott területek közelségében vannak, ahol biztosított a rendőrség és más őrző szolgálatok jelenléte is stb.).

A törvényi felhatalmazás tehát széles körű intézkedési jogosultságokat biztosít a természetvédelmi őrszolgálat tagjai számára, amely jogosultsági kör arányban áll a védett természeti értékek és területek veszélyeztetettségével, illetve azok kiemelt oltalmához fűződő állami és társadalmi érdekekkel. Mind az igazgatósági, mind az önkormányzati természetvédelmi őrok egyenruhával ellátott *hatósági, hivatalos személyek, az igazgatósági természetvédelmi őrok köztisztviselők*.

A természetvédelmi törvény 66. §-a alapján a természetvédelmi hatóságok mellett **polgári természetőrként** az állampolgárok is részt vehetnek a természet védelmében, segítve a nemzeti park igazgatóságok, önkormányzatok ez irányú tevékenységét. A polgári természetőrök tevékenységének feltételeit, feladataik ellátásának alapvető szabályait a polgári természetőrökről szóló 33/1997. (XI.20.) KTM rendelet állapítja meg. A polgári természetőr csoportok a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság irányításával működhetnek.

A természetvédelmi hatóság és a rendőrség, valamint a vám- és pénzügyőrség között országos és területi szintű megállapodások alapján több éve együttműködési rendszer van életben a védett természeti értékek károsításának megelőzése és felderítése, valamint

Hókompozíció

a kapcsolódó hatósági és szakmai feladatok és az egymást kölcsönösen segítő intézkedések összehangolt végrehajtása érdekében. Helyi szinten hasonló együttműködés szükséges a természetvédelmi hatóság és a különböző vagyongörzési jellegű szolgálatok között, így a természetvédelmi őrnek kölcsönösségi alapon együtt kell működnie a hivatásos vadászokkal, az erdő őrzésével megbízott erdészeti szakszeméllyel és a mezőőrökkel.

Csak így lehetséges a természetvédelmi őrszolgálatok kis létszáma mellett hatékonyan *megőrizni a jövő számára a pótolhatatlan természeti kincseinket*: a veszélyeztetett, ezért védett természeti értékeinket, a természetes élőhelyeket és a biológiai sokféleséget, mint az egészséges emberi lét ökológiai alapfeltételeit.

Felhívás

A Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kara *Okleveles Természetvédelmi Szakmérnöki Szakot* indít 1999. februárjában, levelező formában. A képzési idő 4 szemeszter, szemeszterenként 2x1 hét konzultáció.

A Szakmérnöki Szakra okleveles erdőmérnöki, okleveles környezetmérnöki, okleveles agrármérnöki, okleveles kertészmérnöki, vadgazda mérnöki végzettségűek jelentkezhetnek. Elfogadjuk a biológusok és biológiatanár-szakosok jelentkezését is, de részükre csak abszolútoriumot tudunk kiállítani, szakmérnöki oklevelet nem nyújthatunk át. Felvételi vizsga nincs.

Részletes felvilágosítást a Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar Dékáni Titkársága (Cím: Soproni Egyetem Erdőmérnöki Kar, 9400 Sopron, Ady Endre u. 5. Tel.: 99/311-100/207-es mellék), valamint az Egyetem Továbbképzési Osztálya (9400 Sopron, Templom u. 4. Tel.: 99/338-870) ad.

A jelentkezési lapokat legkésőbb 1999. február 1-ig kell benyújtani, a Továbbképzési Osztályra.

A Szakmérnöki Szak vezetője dr. Bartha Dénes intézetigazgató egyetemi tanár.

A tandíj összege 50 000 Ft/félév, ami a vizsgadíjat tartalmazza. A konzultáció ideje alatt a szállás és az étkezés önköltséges. (Étkezési lehetőséget az Egyetem menzája biztosít.)

A képzés eredményeként egyetemi végzettségűek részére Okleveles Természetvédelmi Szakmérnöki, főiskolai végzettségűek részére Természetvédelmi Szakmérnöki oklevelet nyújtunk át.

A konzultáció időpontjáról januárban adunk tájékoztatást.

*Dr. Faragó Sándor
dékán*

Márkus László – Mészáros Károly: Erdőértékszámítás – Az erdőértékelés alapjai (Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó, Budapest, 1997)

Az erdészeti szakirodalom legújabb termése dr. Márkus László, a mezőgazdasági tudományok doktora és dr. Mészáros Károly egyetemi adjunktus közös munkájaként megjelent a ma rendkívül időszertű **Erdőértékszámítás** című szakkönyv. Megjelenését a Művelődési és Közoktatásügyi Minisztérium és a Felsőoktatási Pályázatok Irodájának támogatása segítette.

A szerzők az anyagot négy nagy témakörre osztották:

I. Az erdőértékelés alapjai

II. A kamat-, járadék- és a törlesztésszámítás alapjai és alkalmazása

III. Az erdőérték-számítás elmélete

IV. Az alkalmazott erdőértékelés.

A könyv irodalmi felsorolással és különböző kamat- és járadékszámítási táblázatokkal zárul.

A szakkönyv írói az alapokból kiindulva építik fel mondanivalójukat, tisztázzák az érték és az ár fogalmát, az erdő minőségénél nagy szerepet kapott természeti erőforrások felosztását, jelentőségét és értékelését.

A természeti erőforrásokat két nagy csoportban tárgyalják: megújuló és meg nem újuló természeti erőforrásokként. Az elsőbe az ásványi nyersanyagokat, a másodikba a mező- és az erdőgazdasági termőhelyeket, a légkört és magát az erdőt sorolják. Ezek gazdasági értékelését a kamat- és a járadékszámítás képleteinek gyakorlati alkalmazása követi.

A könyv egyik legértékesebb része az „erdőérték-számítás elmélete”. Ezen összefoglaló cím alatt először a fatermelés költségeit és hozamait mint az erdőgazdálkodás eredményét befolyásoló, és így az erdőértékelés kialakulásának döntő tényezőit tárgyalják. A költségeket három szempont szerint osztályozzák: hatáskörök (üzemági, üzemi, vállalati), tevékenységi alap (fő-, mellék- és segédüzemágak), végül területi alap (közvetlen és közvetett) szerint.

A faállomány értékét befolyásoló tényezők közül a termőhely minőségének javító vagy rontó hatásaira mutatnak rá.

Külön fejezet foglalkozik az erdőtalaj szerepével.

Ezután már az erdőértékelési eljárásokat és azok gyakorlati alkalmazásának ismertetése mellett a számítások gyorsításának elősegítésére Márkus által összeállított, a jellemző klímaosztályoknál alkalmazható fajlagos földértékek százalékait (7. táblázat) és az erdő kataszteri tiszta jövedelme alapján számított átlagos földértéket (12. táblázat) tüntetik fel. Ez utóbbi kiszámításához a gyakorlatban könnyen alkalmazható egyszerű és világos képletet adnak.

A faállomány értékét annak tőrára adja. A tőrá megállapítására a Chapman-Mayer-féle képlet látszik a legalkalmasabbnak, mert a fakitermelés, a fűrészüzem költségei és az értékcsökkenés összegével csökkentett árbevételhez hozzáadja a haszon- és a koc-

kázati rés százalékával megszorított, és a fatérfogattal elosztott álló- és forgatókékek összegét.

Az élőfakészlet értékének megállapítására négy módszert ismertettek:

– a vágásérett állományok kitermelési vagy forgalmi értékének megállapítását;

– az állományfejlődés kezdeti szakaszában az állomány költségértékének számítását;

– a kitermelési és a költségértékek felhasználásával a várható hozadéki értéket;

– a kombinált értékelési eljárásokat, pl. a korértékgörbés eljárást. Ilyen vizsgálatot a szerzőpáros közül Mészáros Károly végzett.

Az erdő értéke értelemszerűen a faállomány tőrára és a talaj forgalmi értékének összegéből adódik.

Az erdő funkciójának terebélyesedése, annak több célú hasznosítása az erdő értékelését tovább szélesítette. Ezek az erdő infrastruktúrális szolgáltatásai, közelebbről a környezeti, a rekreációs és a szociális funkciók.

Az erdőbirtokosok és az erdészek érdeklődése is talán az erdő komplex értékelése iránt nyilvánul meg, amely az erdő fokozott jelentőségét is igazolja. Ezt Márkus „a termelési, a védelmi és a rekreációs funkciók” értékeinek összegzésével egy normál üzemszaktályra vonatkozóan vezeti le. Alapvető megállapítása, hogy „az erdő járadék szerinti értéke a tartamos üzemre berendezett erdőtestnek a hozadéki értékével egyenlő”.

A könyvben külön fejezetben tárgyalják az erdőgazdálkodási tevékenység korlátozásainak hatását az üzemi bevételek csökkenésére, ami főként a környezetvédelemmel kapcsolatos tiltásokkal (pl. valamely védett növény vagy fészkelőhely miatti fakitermelési vagy ápolási tilalom) létesül.

Ma még az erdő infrastruktúrális funkcióival kapcsolatban is számos probléma vár megoldásra, ami sok próbálkozást igényel és vitát fog kiváltani.

A könyvnek a gyakorlat részére rendkívül jelentős része az „Alkalmazott erdőértékelés” című fejezet. Ebben a szerzők az erdő értékelésénél elengedhetetlen előmunkálatok fontosságára hívják fel a figyelmet és a különböző kártevők károsításaival kapcsolatban adnak számítási mintákat.

Az „Erdőértékszámítás” a szerzőpáros kiválóan összehangolt munkáját dicséri, amely a hazai igények kielégítése mellett a tudományos kutatások legújabb hazai és nemzetközi eredményeit is tárgyalja. A hazaiak közül több a szerzőpáros kutatásainak sikerét bizonyítja.

Dr. Kollwenz Ödön

Értesítés!

Schandl Lajos – nyugdíjas erdésztechnikus – értesíti olvasóit, hogy memoárkötetének harmadik, befejező köteté is megjelent.

Ebben a harmadik kötetben – 360 oldalon – saját életrajzi mozaikokon keresztül taglalja, hogy 41 évi szolgálati időn keresztül – kiemelt és különleges támogatás mellett – nagy szeretetet kapva, miként alakult egy nemzetiségi erdésztechnikus élete.

Hogyan alakulnak egy generációs fejlődés első lépésőjén álló ember küzdelmei? A legintelligensebb kör-

nyezet is ki tudja-e küszöbölni a társadalmi ütközéseket? Akik mindeerre kíváncsiak 1000 Ft/db áron megrendelhetik a szerző: **Schandl Lajos 2025 Visegrád, Széchenyi u. 46. sz. alatt** – saját terjesztésében árusított – **Feladóállomáson** című kötetét.

500 Ft/db áron – korlátozott számban – a második, **Közbenső rakodón** c. kötetből is lehet rendelni.

Aki az első, **Tő mellett** című kötetből is rendelni kíván – ez is 500 Ft/db –, annak a kívánságát feljegyezi és az utánnomás elkészültével megküldi a szerző.

Valami elkezdődött!

Több mint egy teljes oldalas cikk foglalkozik a METRÓ c. lapban a budai erdők állapotával, a Budapesti Erdészet erdőművelési gondjával, bajával. **Kertész István**, a cikk szerzője, alaposan felkészült, mielőtt megírta cikkét.

Végre egy elfogulatlan frás, mely hozzásegíthet az erdészek munkájának megismertetéséhez.

Megjelent a Székelyföldi Nimród

A belhonban megjelenő testvérlapjához hasonló külsőben Erdély, elsősorban Székelyföld tájain csatangolhat az olvasó. Ha kedve van puskával a vállán, ha a vízpartot szereti, horgászbottal a kezében vagy a hét végi délutánokon a leltűnt idők vadászemlékeit olvasgatva, ízelítőt kap egy kis erdőttörténetből.

Kész Csaba Levente főszerkesztő **Beköszöntő**-jéből idézve kérjük olvasóinkat, hogy megrendelőjüket **Székelyudvarhely, Bethlen Gábor u. 86.** számra küldjék. A lap ára 140 forint.

Beköszöntő

Évszázadok óta Székelyföld legnagyobb kincse az erdő, a hegyei, az állatvilága és nem utolsósorban az itt élő emberek becsületessége, vendégszeretete. Azzal a gondolattal indítjuk útjára a SZÉKELYFÖLDI NIMRÓD-ot, hogy segítségével közeli és távoli szomszédainkkal, vendégeinkkel jobban megismertessük eme értékes kincseinket. És azzal a szándékkal is indítjuk útjára lapunkat, hogy felhívjuk a székelyföldi ember – utóbbi időben sajnos lankadó – figyelmét értékeink ápolásának, megőrzésének szükségességére. Sze-

retnének, ha a Székelyföldi Nimród, akárcsak magyarországi nagyobb testvére, az európai rangú NIMRÓD a természetbarátok, minden természetjáró ember lapjává válna.

Tisztelt Olvasóink! Önök egy olyan új lapot tartanak kezükben, amilyen Székelyföldön, Erdélyben eddig nem létezett. A hiányt – részben – az Erdélyi Gazda folyóirat pótolta. Most néhány székelyföldi, a természetet nemcsak szerető, hanem tisztelő ember, magyarországi barátaink önzetlen segítségével elhatároztuk, hogy megpróbálunk – egyelőre kéthavi rendszerességgel – egy lapba foglalva írni mindarról, amitől az életünk, a falusi és városi ember élete, de az egész földgolyó élete is függ. Ez a hatalmas csoda pedig nem más, mint a TERMÉSZET!

Lapunk hasábjain tehát teret adunk az erdővel, az állat- és növényvilággal, a vadgazdálkodással, vadászattal, a horgászattal, a természetvédelemmel kapcsolatos írásoknak, információknak, érdekességeknek. Helyet kapnak továbbá a turizmussal kapcsolatos írások is, hiszen a vendégfogadás lehet Székelyföld jövődöbeli fellendülésének egyik reménysége.

Szándékunk nem az, hogy csupán egy bizonyos olvasórétegnek szóló szaklapot jelentessünk meg. Mi a természetbarátoknak olyan magazin jellegű folyóiratot szeretnénk adni, amelyben ki-ki megtalálja az őt érdeklő témát.

Kívánjuk, hogy télen, nyáron, tavasszal vagy ősszel, amikor elindulnak, hogy megcsodálják a természet székelyföldi szépségeit, hogy megpihenjenek, felfrissüljenek az ölen, mindig 'hű, hasznos útítársuk legyen a SZÉKELYFÖLDI NIMRÓD is!

Kész Csaba Levente
főszerkesztő

Magonc

címmel jelent meg a Mecseki Erdészeti Rt. kiadásában az **Adorján Rita** által összeállított oktatóanyag. A főként erdei iskolák számára készült könyv sok-sok gyakorlati-módszertani eligazítást ad a pedagógusoknak. Mivel nyelvezete nemcsak hogy egyszerű, de olvasmányos is, bizton használhatják eredménnyel a természetet kedvelő szülők is. Illusztrációit gyermekek rajzolták, a versek rímeit gyermekek faragták, meséit gyermekek írták.

Azok a kétlábú „magoncok”, akik kellő komolysággal végigjártasszották e könyvecskét, minden bizonnyal természetkedvelő felnötté válnak.

Hasonló célzattal, de másféle szerkesztésben jelent meg **Darvasné Molnár Anna** Az Erdő I-II. c. füzetecskéje két grafikai melléklettel. A Mézőgazdasági Múzeum osztályvezetőnője a Vajdahunyad-várban lévő ERDÉSZET c. állandó kiállítás megtekintésére vállalkozó pedagógusoknak készített oktatóanyagot. A kiállítást végignéző nebulók visszatérve az iskolába, a feladatlapokon feleleveníthetik mindazt, amit az igényesen összeállított kiállításon láthattak.

A látogató osztályoknak az „Ember az Erdőért” Alapítvány által támogatott 25 perces videofilm vetítése segít még jobban eligazodni az erdészek munkájában.

DOBAY PÁL

Néhány szó a hutai erdőről és a falu történetéről

Ha – Tolsztoj szavaival – „A fa örök szépség”, az erdő többszörösen is az. Hatványozottan áll ez a megállapítás a *hutai* – *hutaszentléleki* – erdőre. Aki széttekintett már a *Hreben* sziklaforráról vagy végigjárta a *Háromszáz garádics* nevű túristautat, volt már a *Kopanyicán* – *Asztrik* atya (nyugodjék!) „egyszemélyes” művésztelepe fölött (amely ma ferences remetesség) –, belefeledkezett az *égetthársi* hajtűkanyarhoz érve a szeme elé táruló tájba: annak felesleges minden további bizonyíték. Pilisünk – szűkebb pátriánk – kétségtelenül legszebb községátára a *pilisszentléleki*, és az itt lévő erdő erdésznek is, vadásznak is, botanikusnak is, turistának is meg természetvédőnek is azonnal megtetszik.

Az erdőt ápoló-nevelő és faanyagot termelő erdész számára a legnagyobb szakmai értéket a viadukt utáni *bikkösök* jelentik. Ezek élőfakészlete eléri a 443 m³/ha mennyiséget. Folyónövedéjük – évenkénti átlagos fatérforogat-gyarapodásuk – jelenleg 6-7 m³/ha/év körül mozog. Vágásérettségüket 120-135 év között érik el, tehát 4-5 emberöltőn át kell nevelni, védeni őket, míg elérkezik az „aratás”. E néhány legjellemzőbb adat Pilis-szerte a legjobb mutatók közé tartozik és a legértékesebb faállományokat jelentik a térségben.

Külön érdekesség – talán nem is minden esztergomi tud róla – a felső-réti *lucfenyves*. A fenyő ugyan nem őshonos fajfaj Pilisünkben, de az itt lévő faállomány egyedei közül nem egy eléri már a szarufa, sőt vezetékoszlop méretét. Illegális erdőhasználat, falopással minden erre jártamkor találkozom itt, noha a fenyves aljában áll az erdészház: a helyi területvezető erdész szolgálati lakása.

Vadásznak igazi paradicsom a *hutai* erdő. Egyaránt felnevelődik, majd puszkavégre kerül itt a *szarvas* és a *vaddisznó*: a Pilis két fő vadja. Az 1700-as évek elején még a farkas és az európai bölény is előfordult a térségben. *Muflon* alig egy évtizede mutatkozik errefelé. Az őz mennyisége és kártétele nem annyira számottevő.

Botanikusnak különös élvezet itt az erdőjárás, hiszen a *Hreben* sziklagyepjétől és karsztbokorerdejétől a gyertyános tölgyesig, a fekete zászpától az őszi kikericsig szinte minden természetes hegyvidéki erdőtársulás és középhegységi lágó szárú növény megtalálható a *hutai* erdőben.

A táj szépségéről legtöbbször a *turisták* beszélhetnek. Hivatali beosztásomnál fogva is hányszor, de hányszor megfordulok évente a *hutaszentléleki* erdőben, de egyszer sem jutott még eszembe megszámlálni az erdőt át meg átszelő jelzett turistautakat. No, majd ha nyugdíjas leszek...

Irodalomtörténeti érdekessége a *hutai* erdőnek, hogy itt járt utolsó turistaútján *Berda József* költő-turista – vagy turista-költő? –, az újabb esztergomi könyvesbolt névadója. Talán éppen itt érlelődött meg lelkében az alábbi néhány verssor (noha Csobánka körül vetette csak papírra):

„Egész napon át csak sziklás és erdős hegyeid között barangoltam, élvezvén az éles levegőt, mint elszánt turista, tiroli nadrágban, meztelen térdrel...

S ez Istennel teli bolyongások közepette arra gondoltam sajtó fájdalommal: be boldog volnék, ha itt élhetnék, mint

vidám remete s végül itt halnék meg,
s a domboldali öreg temetőben fejfa
jelezné: milyen derűvel áldott teremtés volt,
míg e tájban fürdött teste és lelke
az alatt aluvónak.”

Magától értetődő, hogy ennyi érték és szépség hivatalból is védelmet érdemel. A Budapesti Természetvédelmi Igazgatóság a folyó év január 1-jével életbe lépett és 10 évre szóló erdőállomány-gazdálkodási tervben elsődlegesen természetvédelmi rendeltetést írt elő a Feketehegy fennsíkja és É-i oldalára egészen Kétkükkfanyeregig, továbbá a *Hreben* – „Hála szobor” – *Simon* halála – *Hlapec* térségére. Itt ezért erősen másodrendű a faanyagtermelés és vadgazdálkodás vagy egyéb erdei mellékhaszonvétel. Fő cél a természetes környezet megóvása, illetve fenntartása: minél kevesebb emberi beavatkozással.

Lent a völgyben, a *Szentlélek*-patak két partján húzódik meg a legkisebb, de alighanem a legszebb fekvésű pilisi falu: az alig 400 lelkes *Pilisszentlélek*. Kevesen tudják, hogy ez a legfiatalabb pilisi település. A község kialakulása a legszorosabban összefügg az egyetlen magyar alapítású szerzetesrenddel: a *pálosokkal*. A rövid falutörténet a következő:

A mai község helyén lévő völgyet *Bend völgyének* hívták az Árpád-korban. Egy 1265(?) évi – IV. Béla királytól származó – adománylevél *Benedek-völgy* néven említi. Megtudjuk ebből, hogy a hallgatag és szorgalmas pálos barátokat nagyon kedvelő király a mai – jelenleg végre feltárás alatt lévő – pilisszentléleki rommezővel azonos vadászkastélyát a pálosoknak adományozza újabb kolostoralapítás céljából. Ez azonban csak jóval később valósult meg, amikor IV. (Kun) László király 1287. évben végrehajtott nagy-apa rendelkezését és ténylegesen át is adta a vadászkastélyt kolostorra alakítás végett a szomszédos kesztölc-klostropusztai pálosoknak. A szerzetesek a *Szentlélek* tiszteletére („Sanctus Spiritus de Pilisio”) szentelték fel új – immáron második – kolostorukat. Ettől kezdve *Szentléleki völgy* a helység – de még nem falu! – neve.

Az 1700-as évek első három évtizedében – pálos égisz alatt – üvegyártás folyt itt. Az ehhez szükséges kemencékről, illetve *hutákról* *Hutaszentlélek* lett a kis erdei település új neve. Az üvegyártás megszűnt után – jóval később – alakult ki a ma hivatalos *Pilisszentlélek* szó, ám idős emberek ajkán még mindig gyakori a rövidebb, egyszerűbb *Huta* kifejezés.

Miért tipikusan *szlovák* falu *Pilisszentlélek*? – A magyarázat kézenfekvő. A török hódoltság utáni mesterséges betelepítések alkalmával a fás-ligetes, nagy síkságokhoz szokott magyar ember ösztönösen elkerülte az itteni erdős-hegyes tájat. De a másfél évszázados török uralom egyébként is annyira megtizedelte a magyar lakosságot, hogy szóba sem jöhetett e völgy magyarokkal történő benépesítése.

A mezőgazdasági művelésre alkalmatlan *szentléleki* völgy nem vonzotta az egyébként nagyon dolgozó és munkaszerető, „a jég hátán is megélő” *bajor* vagy *német* bevándorlókat sem.

Egyedül a *Felvidék* hegyei és erdői között is megélő, ízig-vérig erdei nép: a *szlovák* verhetett csak itt tanyát, amikor a térség hajdani tulajdonosai: a pálos szerzetesek ismét birtokba vehették a környéket és *üvegyártásra* rendezkedtek be ezen a helyen.

Egy kis történelem

A novemberi E.L. 350. oldalán olyan információ jelent meg, miszerint Kálmán királyunk uralkodása alatt „hódoltatik meg Horvátország” 1089-ben. *Német Ferenc* olvasónk figyelmeztet, hogy **Szent László** 1089-ben Szlovénia, majd 1091-ben Horvátország felé hódít.

Könyves Kálmán 1102-ben koronáztatja magát Horvátország királyával.

○

Az 1861-ben Debreczenben kiadott „Magyar ország Historiája a' mohácsi veszedelemig” c., Budai É' saiai által a tanulóknak megjobbított kiadásban ezt írja Könyves Kálmánról:

„László utánn Magyar Országi Királyá lett annak fija KÁLMÁN (Colomannus), 1096-bann. Alig van valami testi és erköltsi hiba, a' mit erre Thurózi és Bonfinius rá nem fognának. Ugyan is, igen rú' termetű és undok tekintetű embernek írják, úgymint: horgas lábúnak, selyp nyelvűnek, görbe és tsomos hátúnak, behorpadt mejjúnek, és sántának. Ezennkívül, álnoknak, bujának, kegyetlennek, komor természetűnek, gyanúsak, hirtelen haragvónak, irigynek, és az Isteni szolgálattal semmit nem gondolónak vagy vallástalannak. De hogy ezek nem igazak, sőt hogy Kálmánról éppenn ellenkező módon kell gondolkodni, eléggé meg van mutatva.

Mely szavaiból Rogeriusnak világos, hogy ő Kálmánt, Istvánnal, Imrével, és Lászlóval, egy formán canonizáltatott, és így, egyforma virtusokkal is bíró Királynak tartottak. Ezek szerint, a' már a' kérdés, és mi vehette arra Thurózit és Bonfiniust, hogy Kálmánt ilyen rú' színekkel fessék le? Ennek fő oka az, hogy azok az Írók, a' kikből Thurózi és Bonfinius a' magokét vették, úgymint *Kéza Simon* és *Kiküllő János*, (amaz élt IV. vagy Kún László, emez pedig I. Lajos alatt), olyan Magyar Királyok alatt éltek, kik annak az Álmusnak familiájából valók voltak, a' kit, a' mint feljebb említődött, Sz. László Horvát Országi Királyá tett: de Kálmán ettől a' méltóságtól megfosztott, sőt mind magának, mind a' fijának, II. bélának szemeit kitolatta. Ezen Álmus familiájából való Királyoknak tehát, azzal hízelkedtek a' feljebb említett Historikusok, hogy Kálmánt minél rú'bb színekkel festették le. Másik oka ennek a' volt, hogy Kálmán, a' szent földre Magyar Országgonn általmenő kereszties katonákkal érdemek szerint bánt.

Kálmánnak nevezetesebb dolgai e' következendők:

I. Mindjárt uralkodásának kezdetében, 1096-bann, háborogvann a' Horvátok, és azoknak zabolánn való tartására Álmus elégtelen lévén, minekutánna azon Országot nem tsak letsendesítette, hanem annak a' tenger mellyéki részét is (Croatia maritima) elfoglalta; *Álmust*, az ő Attya testvéreinek Geizának fiját Horvát Országból haza hívta, és annak, a' Horvát Országi Királyság helyett adta Magyar Országának harmadát Herczegi titulussal. Mely tselekedetével mind Álmust mind a' Horvátokat magára haragította. Álmus meg sem is szűnt Kálmán egész uralkodása alatt e' miatt

nyughatatlankodni. De a' Horvát Országiak ez úttal hamar letsendesedtek, minekutánna azt ígerte nekik Kálmán, hogy a' Nemes-ségtől semmi adót nem kíván, és magát közöttök Belográdbann megkoronáztatja. Mely utolsó ígéretet azért tette, mivel az esett nehezen a' Horvátoknak, hogy az Álmus visszahívattatása utánn, nekik többé magok módjok szerint megkoronázott Királyok nem volt; melyből ezt hozták ki, hogy az ő Országok nem úgy néződik, mint különös, és Magyar Országtól megkülömböztetett Ország; hanem tsak mint ennek tóldaléjka. Ebből a' vélekedésből, tsak úgy is lehetett Kálmánnak a' Horvátokat kivenni, hogy magát közöttök megkoronáztatta.”

Pápai Gábor

A törökmogyoróról

Szöd község határában Csörög nevű településen a hétvégi telkemen 1978-ban ültettem két törökmogyoró-csemetét. A vácrátóti csemetekertben (MTA Botanikus kert) vettem az anyagot. Húsz év alatt gyönyörű fává fejlődtek. Most kb. 7-8 m magasak, 20 cm körüli mellmagassági átmérővel. Az első termést 10 éves korban hozták. Azóta rendszeresen teremtek. Bőséges termést 1995-ben hoztak először, kb. 25 kg-ot. Hasonló volt az idei, 1998. évi termés is. Lombhullás után tele van a fák koronája barkával és termésrüggyel, jó termés ígérkezik.

A lehullott mogyorót lehetetlen maradéktalanul összegyűjteni. Ezért évről évre bőséges újulat keletkezik. Ezek egy részét észre se vesszük. Ha megerősödnek szomszéd, barát, rokon viszi, ha kell neki.

Károsítást eddig nem észleltem, férges mag is alig akad. A pelék viszont már megtalálták, de jelentéktelen a károsításuk.

Lengyel György

SAJTÓTÁJÉKOZTATÓ

A Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara új székházában (1024 Budapest, Lövház u. 30/a.) tartották sajtótájékoztatójukat a

HOLZ-HANDWERK 99 Faipari Gép- és Gyártóeszköz Szakkiállítás vezetői, szervezői.

Az 1999. március 18., csütörtök és március 21., vasárnap között a nürnbergi vásárközpontban rendezendő Holz-Handwerk 99 szakvásár hozzátétőlegesen 550 kiállítója teljes körű tájékoztatói lehetőséget nyújt az alábbi árucsoportokban:

- famegmunkáló gépek
- elektromos és pneumatikus szerszámok
- szerszámok, csiszoló- és polírozóanyagok
- hulladéktechnika
- vasalatok, zárak, szerkezeti részegységek és kiegészítők
- szerkezeti és nyersanyagok
- felületkezelési módszerek
- környezet- és munkavédelem
- irodatechnika és üzemszervezés
- szakkönyvek és szakfolyóiratok

